

argumentation i brevvekslingen var aldeles absurd, at hans krav til Byzans snarest antager karakter af ultimatum på et tidspunkt, da både Michael Cerularios og den byzantiske kejser synes at være forsonligt stemt, og at de oversættelser, han forelægger den tøvende Leo IX, af de græske aktstykker — sikkert mod bedrevidende — giver ensidige eller falske indtryk af de byzantinske myndigheders holdning.

Den sandsynligste forklaring forekommer mig at være, at vi her for første gang bliver vidne til, at prestigekampen mellem Rom og Konstantinopel under reformkirkelige auspicer omformes; ved at Humbert af Moyenmoutiers rejser kravet om den romerske kirkes primat. Det er netop denne tanke, han — i bedste overensstemmelse med de gregorianske ideer — tager op i de skrivelser, han konciperer, til Michael Cerularios i 1054,<sup>1</sup> og denne tolkning svarer ligeledes fuldkommen til det billede, vi i forvejen har af Kardinal Humberts markante, men unægtelig doktrinære skikkelse.<sup>2</sup> Er denne tolkning rigtig, bevarer forhandlingerne i 1054 således deres interesse som første etape på vejen til Gregor VII.s reformpolitik og Urban II.s korstogspolitik.

*Erling Ladewig Petersen.*

Få af vor tids historikere har som Steven Runciman formået at fremstille middelalderemner med så blændende fremstillingskunst og samtidig evnet at skabe en prægnant, men personlig syntese af et stort stof. Runcimans speciale ligger i byzantinsk historie, og selvom hans forfatterskab gennem det sidste årti har robet en stadigt bredere horisont, fornægter hans specialkundskaber sig naturligvis aldrig; de har tværtimod ofte sat ham i stand til at uddybe gængse forestillinger. Medens »The Medieval Manichee« (1949) endnu lå indenfor Runcimans egentlige operationsfelt, træder det bredere udsyn klart frem i hans monumentale »History of the Crusades« (1951–54), hvis særlige betydning ligger i betoningen af Byzans' rolle. Det samme behov for at skabe større internationale sammenhænge i middelhavsområdet historie fremtræder i den foran recenserede »The Eastern Schism« og nu atter i hans seneste værk *The Sicilian Vespers* (Cambridge 1958. — xiii+356 sider, ill.), hvis undertitel: *A History of the Mediterranean World in the Thirteenth Century* netop fremhæver denne linie.

<sup>1</sup> Jfr. Migne: Patrologia Latina CXLIII (—), 753.

<sup>2</sup> Jfr. A. Michel: Die Sentenzen des Kardinals Humbert (Lpz. 1944).

Problemstillingen bag revolten i Palermo i foråret 1282 mod Charles af Anjous upopulære styre giver sig naturligvis af sig selv. Det var en ganske tilfældig episode, der udløste massakren mod den franske garnison, men oprøret var i sig selv langt fra nogen tilfældighed. Det har åbenbart ikke blot været velforberedt, men det har tillige, hvad det er forfatteren magtpåliggende at dokumentere, sine rødder dybt i det 13. århundredes magtpolitiske konflikter i Italien. Fra pavestolens opgør med Hohenstaufferne specielt om de syditalienske besiddelser og fra pavernes anstrengelser for at skabe en ufarlig stat eller ligefrem et protektorat i disse egne fører linien i det lange løb frem til det franske régime under Charles af Anjous ambitiøse ledelse, indtil den spanske intervention tilintetgør hans drømme om et middelhavsimperium efter Justinians mønster. Skæringspunktet er de sicilianske byers revolte, der standser Charles længe forberedte aktion mod Byzans, netop da den omsider stod foran sin virkeliggørelse.

Steven Runcimans styrke beror utvivlsomt på hans eminente evne til at sammenfatte et vanskeligt emne i en præcis og formelt uangribelig fremstilling, selv hvor syntesen som tilfældet er her i stor udstrækning må foretages på grundlag af andres specialundersøgelser, og selvom hans beherskelse af kildematerialet umiddelbart virker imponerende. De vekslende faser i den lange udvikling i alle dens politiske og menneskelige aspekter beskrives kyndigt, omend vel nok lovlig omstændeligt. Både pavernes og Charles af Anjous intrikate diplomati står klart og myndigt, og det samme gælder mange af personkarakteristikerne, af Charles af Anjous utilnærmelige sfinksskikkelse, af de hurtigt vekslende, men ofte markante paveskikkelser og ikke mindst af den byzantinske kejser Michael VIII Palæologos, hvis desperate kamp for at frelse Byzans Steven Runciman har ganske særlige forudsætninger for at tolke. På den anden side ligger forfatterens svaghed også i denne arbejdsmetode, i hans lidt ensidige interesse for konfliktens politiske og psykologiske elementer, som i slutkapitlet udkrystalliseres i et forsøg på at kæde den sicilianske revolte ind i senmiddelalderens historie som helhed. Forfatteren sammenfatter sine betragtninger derhen, at konflikterne om herredømmet i Italien og det franske styres sammenbrud, har været roden til pavestolens afmagt, den afmagt, der første gang manifesteres i Bonifacius VIIIs opgør med Filip IV af Frankrig, og dermed også den første milepæl på vejen til reformationen. Det er utvivlsomt rigtigt, at det er Innocens III's og hans efterfølgeres konflikt med Hohenstaufferne, der blandt andet forklarer pavemagtens begyndende forfald, men det er omvendt en brist, at hverken

de nedbrydende virkninger af den devaluerede korstogspropaganda, som Runciman selv har beskrevet så ypperligt andetsteds,<sup>1</sup> eller de ideologiske momenter i det romerske borgerskabs selvbestaltede senatorvalg i begyndelsen af 1260'erne og det begyndende statsteoretiske nybrud diskuteres mere indgående end tilfældet er. Charles af Anjous italienske politik er i sig selv – som forfatteren også er inde på – eksponent for Frankrigs begyndende ekspansion, men det er hverken pavestolen eller det 14. århundredes tyske kejsere, der høster frugten af hans bristede imperiedrømme, men det aragonske rige. Steven Runcimans sans for den bizarre detaille kommer helt til sin ret i skildringen af den berømte duel mellem Charles af Anjou og den exkommunicerede Pedro af Aragonien i 1283. Duellen udkæmpes ikke, fordi de to parter har undladt at aftale klokkeslet, men i al sin tragikomik er dette intermezzo på en måde symptomatisk for den daværende situation. Paven formåede ikke at hindre foretagendet, og kampen gælder Anjous eller Aragoniens herredømme over de syditalienske besiddelser.

Den sicilianske revolte har som tidligere berørt sikkert været velforberedt, skønt hverken Michael Palæologos', Pedro af Aragoniens eller den landflygtige Giovanni Procidas indsats lader sig måle hver især.<sup>2</sup> Det springende punkt bliver snarere, hvilke kredse, der på Sicilien stod bag oprøret, og af hvilken art forbindelsen med Aragonien har været, og disse spørgsmål har Runciman hverken rejst med tilstrækkelig styrke eller besvaret fyldestgørende. Forfatterens interesse for Manfreds og Charles af Anjous administration af Syditalien og Sicilien træder helt i baggrunden for skildringen af det politiske begivenhedsforløb, skønt han har været opmærksom på problemet og sikkert også med fordel kunde have udnyttet den ældre litteratur noget grundigere. Begge herskeres styre karakteriseres, men uden tilstrækkelig graduering, uden at den håndfaste, franske forvaltning sammenlignes med forgængernes og uden at de praktiske virkninger af Charles af Anjous administrative reformer vurderes overbevisende.

At den sicilianske godsejeradel og byernes patriciat har taget aktiv del i opstanden er hævet over enhver tvivl. Men den omstændighed, at et dokument allerede fra midten af januar 1282

<sup>1</sup> *The Decline of the Crusading Idea*. (X Congresso Internazionale di Scienze Storiche, Relazioni III (Firenze 1955), 639–52).

<sup>2</sup> Runciman er tilbøjelig til at give samtidens iagttagere ret til at tildele Giovanni Procida en fremtrædende andel i forberedelserne af kupet, skønt hans indsats vanskeligt lader sig følge. Han fremhæver sikkert også med rette, at Michael Palæologos' febrilske diplomati kan have været en afgørende impuls.

ganske klart afspejler linierne i sammensværgelsen mellem Pedro af Aragonien og de ghibellinske ledere på Sicilien og andre steder, lader os formode, at de sicilianske byers økonomiske og politiske interesser snarest gik i retning af forbindelsen med Aragonien. Det katalonske handelspatriciats vækst, som trods den aragonske adels foragt og modstand begunstigedes af kongemagten, indlededes netop i det 13. århundrede i middelhavsområdet, bl. a. med Sicilien som knudepunkt, en udvikling som befæstes under det spanske styre på øen.<sup>1</sup> Handelsforbindelserne knytter altså Sicilien til Spanien og den knæsættes gennem den politiske forbindelse. Begivenheder som Pedro af Aragoniens påberåbelse af sine arvekrav efter Hohenstaufferne og hans ægteskab med Constance af Sicilien får derved en umiddelbar motivering, som hos Runciman ikke kan komme til sin ret. Og den sicilianske vesper og freden i Caltabellotta i 1302 bliver derved snarest første etape i den udvikling, der kulminerer med Filip IIs spanske middelhavsherredømme i det 16. århundrede.

*Erling Ladewig Petersen.*

Islams kontakt med Europa i middelalderen ophørte trods det århundrede-lange fjendskab aldrig; både handelsforbindelser og intellektuelt samkvem trodsede det konfessionelle skel. Intet under da, at arabernes historiske og geografiske litteratur om Europa altid har tiltrukket sig den moderne forsknings opmærksomhed som et kærkomment supplement — eller korrektiv — til de velkendte kilder. En samlet udgave af de kildesteder, der angår nordiske forhold blev foranstaltet af Alexander Seippel i 1896<sup>2</sup>, men denne udgave har af sproglige grunde kun været tilgængelig for de færreste interesserede historikere. Først nu foreligger disse kilder i en oversættelse, foretaget af professor HARRIS BIRKELAND i Oslo *Nordens historie i middelalderen etter arabiske kilder. Oversættelse til norsk av de arabiske kilder med innledning, forfatterbiografier, bibliografier og merknader. (Skrifter utgitt av Det Norske Videnskabs-Akademi i Oslo II, Hist.-Filos. Klasse, 1954, no. 2, Oslo 1954. — 177 sider + 2 kortplancher).*

<sup>1</sup> Se f. eks. R. Lopez i *The Cambridge Economic History of Europe II* (Cambr. 1952), 347f. med den der citerede litteratur og R. B. Merriman: *The Rise of the Spanish Empire I* (New York 1918), passim.

<sup>2</sup> A. Seippel: *Rerum normannicarum fontes arabici*. (Oslo 1896—1928). — Adskillige af teksterne er — brudstykkevis og spredt — blevet oversat til europæiske sprog. Vigtigst er G. Jacob: *Arabische Berichte von Gesandten an germanische Fürstenhöfe aus 9. und 10. Jahrhundert. (Quellen zur deutschen Volkskunde, hrsg. v. V. v. Geramb u. L. Mackensen, I, Bln. u. Lpz. 1927).*